

- 9 Горизонт. - 1971. - № 14-17. - С. 3.
- 10 ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 1272. - Арк. 179; Спр. 1273. - Арк. 4; Спр. 1461. - Арк. 18-19; Горизонт. - 1978. - № 5. - С. 4; 1980. - № 1. - С. 7.
- 11 Фініков Т.В. Вказ. праця. - С. 172.
- 12 ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 679. - Арк. 41; Горизонт. - 1976. - № 7. - С. 14.
- 13 ЦА ВЛКСМ. - Ф. 17, оп. 1, спр. 77. - Арк. 6-7.
- 14 Там же. - Спр. 571. - Арк. 4-5.
- 15 ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 705. - Арк. 5-8.
- 16 Там же. - Спр. 911. - Арк. 4, 13-14; Спр. 1272. - Арк. 179; Спр. 1273. - Арк. 4; Спр. 1461. - Арк. 18-19; ЦА ВЛКСМ. - Ф. 17, оп. 7, спр. 12. - Арк. 10.
- 17 ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 2460. - Арк. 26-35.
- 18 ЦА ВЛКСМ. - Ф. 17, оп. 1, спр. 77. - Арк. 15.
- 19 Карношин В.П. Комсомол - шеф Западной Сибири. - М., 1984. - С. 139.
- 20 Горизонт. - 1976. - № 1. - С. 11.
- 21 ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 911. - Арк. 13-14.
- 22 ЦА ВЛКСМ. - Ф. 17, оп. 7, спр. 12. - Арк. 26.
- 23 Там же. - Спр. 513. - Арк. 31.
- 24 Там же. - Оп. 1, спр. 511. - Арк. 6-8; спр. 513. - Арк. 182-184.
- 25 Там же. - Спр. 513. - Арк. 184.
- 26 ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 705. - Арк. 65.
- 27 ЦА ВЛКСМ. - Ф. 17, оп. 7, спр. 201. - Арк. 5.
- 28 Там же. - Спр. 513. - Арк. 183; ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 2469. - Арк. 162-170.
- 29 ЦА ВЛКСМ. - Ф. 17, оп. 1, спр. 77. - Арк. 13.
- 30 Карношин В.П. Указ. соч. - С. 6.
- 31 ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 1155. - Арк. 122; ЦА ВЛКСМ. - Ф. 17, оп. 7, спр. 513. - Арк. 184.
- 32 ЦА ВЛКСМ. - Ф. 17, оп. 1, спр. 77. - Арк. 16; Спр. 164. - Арк. 1; Спр. 511. - Арк. 83; Спр. 868. - Арк. 87; Оп. 3, спр. 573. - Арк. 237; Спр. 868. - Арк. 7; Спр. 1167. - Арк. 2; Спр. 1439. - Арк. 3; ПА ІІІ при ЦК Компартії України. - Ф. 7, оп. 20, спр. 911. - Арк. 10; Спр. 1660. - Арк. 32-33.

Надійшла 1.10.1986 р.

М.Р.Литвин

СТАНОВИЩЕ КУЛЬТУРИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
У 20-30-і роки: НАУКОВЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ПРОБЛЕМИ

У статті висвітлюється розвиток культури на західноукраїнських землях у 20-30-х роках ХХ ст., розкривається процес колонізації українського населення шляхом методичного руйнування українських культурно-освітніх закладів та заборони.

В статті освещается процесс развития культуры на западно-украинских землях в 20-30-х годах ХХ в., раскрывается процесс колонизации украинского населения путем методического разрушения украинских культурно-просветительных учреждений и запретов.

Перемога Жовтневої революції і встановлення Радянської влади на Україні, а також розгортання національно-визвольного руху в Австро-Угорській імперії, до складу якої входили західноукраїнські землі, створили реальні умови воз"єднання українських земель в єдиній державі. Проте на перешкоді цьому стали імперіалістичні держави Заходу, українська, польська, румунська і чеська буржуазія краю. В 1918-1919 рр. Східна Галичина й Західна Волинь були окуповані Польщею, Закарпаття - Чехословаччиною, Північна Буковина й придунайські українські землі - Румунією.

Робітники, селяни, передова інтелігенція краю не визнавали влади іноземних поневолювачів, виступали проти соціального й національного гніту. Революційно-визвольний рух трудящих очолили Комуністична партія Західної України та комуністичні організації Північної Буковини й Закарпаття. Складовою частиною цього руху була боротьба за розвиток демократичної культури.

До "Атласу історії Української РСР" вміщено розділ, матеріали якого висвітлюють становище освіти, науки й мистецтва на західноукраїнських землях у 20-30-і роки. Формуляр карти насичений цифровим матеріалом, тому доцільно істотну частину його інформації (графіки, діаграми) винести на поля карти.

Відомо, що тяжке соціально-економічне становище народних мас регіону в міжвоєнний період посилювалось жорстоким національним гнітом та політичним безправ"ям. І хоч у Ризькому мирному договорі 18 березня 1921 р. та конституції (1921) наголошувалось, що у Польській державі кожний громадянин має право зберігати свою національність, розвивати культуру та мову, правлячі кола навіть і не думали виконувати міжнародні зобов"язання й внутрішні обіцянки, жорстоко пригнічували населення загарбаних територій. Особли-

© М.Р.Литвин, 1990

ISBN 5-12-001227-2. Географічний фактор
в історичному процесі, 1990.

Таблиця 1. Початкові школи в Західній Україні*

Воєводство	1922/23				
	кількість шкіл	у тому числі		чисельність	
		з українською мовою навчання	утраквістичні	учнів	вчителів
Волинське	1158	442	89	81152	2087
Львівське	2408	989	-	361346	6599
Станіславське	1190	830	-	159187	2755
Тернопільське	1346	662	-	177459	2748
Всього	6102	2923	89	779144	14188

* Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923. - Warszawa, 1939. - S. 20, 27-28.

Таблиця 2. Класифікація державних початкових шкіл у Західній Україні*

Навчальний рік	Кількість					
	однокласні	%	двокласні	%	трикласні	%
1923/24	2731	48,8	1621	28,9	333	5,9
1932/33	2660	45,9	1591	24,6	805	12,4
1936/37	3061	45,5	1629	24,2	863	12,8

* Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22. - Warszawa, 1939. - S. 40-42.

во відкритий наступ на українську демократичну культуру розпочався після санкціонування радою послів 14 березня 1928 р. анексії Польщею Східної Галичини¹. Здійснюючи колонізацію українського населення, правлячі кола країни методично руйнували українські культурно-освітні заклади й прогресивні організації, зокрема українські державні й приватні школи. Наступним щодо цього був прийнятий польським сеймом "Закон про організацію шкільного навчання", який по суті ліквідував школи з мовами національних меншостей, перетворивши їх у польські або двомовні польсько-українські (утраквістичні). Так, якщо в 1922/23 навчальному році у Західній Україні було 2923 початкові (народні) школи з українською мовою навчання і 89 утраквістичних, то у 1937/38 кількість шкіл з українською мовою навчання скоротилось до 460, а утраквістичних стало 3005 (табл. 1, 2, 3).

У формулярі карти зазначено, що більшість початкових шкіл у Західній Україні були одно-двокласними (табл. 2), закінчення яких не давало права на навчання в інших учбових закладах. Замість восьмирічних гімназій з 1932 р. середня школа (табл. 3)

кількість шкіл	1937/38			
	у тому числі		чисельність	
	з українською мовою навчання	утраквістичні	учнів	вчителів
2087	8	520	293937	4118
2612	214	1199	424093	7064
1171	146	705	189024	3110
1378	92	581	203746	3337
7248	460	3005	1110800	17629

wa, 1923. - S. 159; Statystyka szkolnictwa 1937/38. - Warszawa,

ній Україні за кількістю класів навчання*

шкіл								
чотири-класні	%	пяти-класні	%	шести-класні	%	семи-класні	%	всього шкіл
440	7,9	147	2,6	100	1,8	231	4,1	5601
354	5,5	160	2,4	97	1,5	501	7,7	6468
372	5,5	173	2,6	106	1,6	526	7,8	6730

szawa, 1923. - S. 284; Statystyka szkolnictwa 1937/38. - Warszawa,

ставала шестирічною й складалася з двох ланок: чотирирічної семінарії і дворічного лицю, який мав класичні, гуманітарні, природничі й фізико-математичні орієнтації. Наприкінці 30-х років більшість цих закладів належала приватним особам.

Чимало дітей трудящих Західної України взагалі не відвідували школу. Наприклад, у Криворівні 1938 р. працювала українська однокласна школа з одним учителем, яку відвідувало 28 дітей, хоч їх було 147². За офіційними даними міністерства віроповідань та освіти, у 1937/38 навчальному році в Західній Україні не було охоплено освітою 207,3 тис. дітей шкільного віку (7-13 років), в тому числі більше половини на півночі Волині й гірських районах Карпат (табл. 4).

Не кращим був стан освіти й в Північній Буковині. В 1927 р. там не залишилося жодної української початкової школи - їх румунізували (табл. 5). Були закриті гімназії та професійні школи з українською мовою навчання. Згідно з "Законом про початкову державну і початкову нормальну освіту" (1924), громадяни "румунського походження", які "забули" рідну мову, повинні були відда-

Т а б л и ц я 3. Середні навчальні заклади в Західній Україні*

Воєводство	1920/21				1937/38			
	кіль- кість за- кла- дів	у тому числі		чи- сель- ність за- кладів	кіль- кість за- кладів	у тому числі		чи- сель- ність учнів
		з укра- їнською мовою навчання	утра- квіс- тичні			з укра- їнською мовою навчання	утра- квіс- тичні	
Волинське	31	1	-	8051	27	3	-	5971
Львівське	73	6	-	22635	84	10	-	20990
Станіслав- ське	22	6	1	7206	30	8	1	6650
Тернопіль- ське	12	3	1	4662	24	3	1	5486
Всього	138	16	2	42554	165	14	2	39097

* Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1920/22.-War-
szawa, 1923. - S. 284; Statystyka szkolnictwa 1937/38. - S. 40-42.

вати дітей до державних або приватних шкіл, де викладання велося румунською мовою. Хто намагався хоча б приватно навчати своїх дітей української мови, того притягали до судової відповідальності³.

Внаслідок такого ставлення окупантів до народної освіти кіль-
кість шкіл зменшувалася. Якщо в 1927/28 навчальному році у Північ-
ній Буковині налічувалося 564 початкові школи, то напередодні
об'єднання краю з Радянською Україною (1940) тут працювала 421. Чи-
мало дітей та підлітків взагалі не відвідувало школи. Навіть за
свідченням офіційної статистики, у 1927/28 навчальному році з
168 тис. дітей шкільного віку перебувало поза школою 82 тис.,
тобто 49%. Через 11 років цей процент зріс до 64⁴. Насправді ж
становище з охопленням юнаків та дівчат навчанням було ще гіршим.

Уряд буржуазної Чехословаччини також нехтував взятими на се-
бе Сен-Жерменським договором (1919) зобов'язаннями, проводив по-
літику колонізації Закарпаття. У краї продовжувала діяти майже
без змін австрійська система народної освіти, пристосована до по-
треб нових господарів країни. 13 липня 1922 р. у Чехословаччині
був прийнятий так званий малий шкільний закон, який торкався ли-
ше початкових шкіл і не вніс суттєвих змін в існуючу шкільну си-
стему. Новий закон проголошував обов'язкове восьмирічне навчання
дітей, проте він не ліквідував розриву між програмами початкових
і середніх шкіл, щоб і надалі зберегти привілейований характер
середніх навчальних закладів. Для дітей призначалися восьмирічні
початкові (табл. 6) і трирічні міські (неповні середні) школи
(табл. 7,8).

Т а б л и ц я 4. Охоплення навчанням дітей шкільного віку Захід-
ної України*

Воєводство	1925/26			1937/38		
	діти шкільного віку, тис.	учні, тис.	%	діти шкільного віку, тис.	учні, тис.	%
Волинське	219,5	105,6	48,2	396,4	254,0	66,6
Львівське	357,4	313,1	87,7	404,4	372,2	92,0
Станіславське	178,9	145,2	81,6	195,8	169,0	86,3
Тернопільське	182,0	148,1	81,4	198,1	182,2	92,0
Всього	9377,8	712,0	74,7	1194,7	987,4	84,2

* Szkoły powszechne Rzeczypospolitej Polskiej w roku szkolnym
1925/26. - Warszawa, 1927. - S. LXXXII; Statystyka szkolnictwa
1937/38. - S. 17.

Т а б л и ц я 5. Початкові школи Північної Буковини*

	1918/19	1922/23	1927/28
Кількість шкіл у тому числі з мовами навчання:	180	510	564
українською	180	119	-
румунською	-	391	545

* Чернів. обл. держ. архів. - Ф. 3, оп. 1, спр. 35. -
Арк. 67; В. Курило, М. Ліщенко, О. Романець, Північна Буковина,
її минуле і сучасне. - Ужгород, 1959. - С. 127; Львівський
зооветеринарний інститут: Зб. наук. праць. - Львів, 1958. -
С. 39.

Слабо була розвинута на Закарпатті й професійна освіта, що
свідчило про економічну відсталість краю. Діяло лише кілька учи-
лиць по обробці металу і деревини. Підготовка робітників велась
переважно через учнівство на підприємствах.

Особливо недоступною для дітей трудящих була вища школа. У
30-х роках на західноукраїнських землях діяло сім вищих навчаль-
них закладів: Львівський і Чернівецький університети, політехніч-
ний інститут, консерваторія, Академія ветеринарної медицини, Ака-
демія зовнішньої торгівлі, головна господарська школа (Львів)⁵.
Всі львівські вузи були повністю колонізовані. Доступ української
молоді туди був обмежений (табл. 9). Окупаційні власті навіть
ввели процентну норму прийому українців до вищих навчальних за-
кладів.

Картографічний матеріал формуляру праці переконливо засвід-
чує: реакційна політика буржуазних урядів Польщі, Румунії і Чехо-
словаччини призвели до того, що на західноукраїнських землях за-
лишався низьким рівень освіти трудящих. У 1931 р. непоміненість
серед українців Волинського воєводства становила 52%, Станіслав-

Т а б л и ц я 6. Початкові школи на Закарпатті*

	1919/20	1931/32	1937/38
Кількість шкіл	475	727	792
у тому числі з мовами навчання:			
українською	321	425	463
угорською	83	101	117
чеською	22	158	177
німецькою	7	14	24
румунською	4	3	4
єврейською	-	4	7
змішані	38	22	10
Вчителів	867	2141	3320
Учнів (тис.)	62,4	100,0	144,8

* Великий Жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття. - Ужгород, 1970. - С. 213-215; Учительське слово. - 1930. - № 8. - С. 117-118.

Т а б л и ц я 7. Міські школи на Закарпатті*

	1921/22	1937/38
Кількість шкіл	7	44
у тому числі з мовами навчання:		
українською	6	21
чеською	1	23

* Stojan P. Repreznatvní sborník veskerého školství na Podkarpatské Rusi i se příležitosti 20-letého trvání CSR. - Presov, 1938. - S. 4.

Т а б л и ц я 8. Гімназії на Закарпатті*

	1921/22	1924/25	1937/38
Кількість гімназій	3	5	9
у тому числі з мовами навчання:			
українською	-	3	4
українсько-угорською	3	-	-
чеською	-	1	5
єврейською	-	1	-

* Великий Жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття. - С. 213-214.

ського - 42, Тернопільського - 31 %. Неписьменність серед трудящих Північної Буковини досягала у 30-і роки 84 %, на Закарпатті - 60 %⁶.

Занепадала в краї бібліотечна справа. У Західній Україні працювали публічні (державні або приватні), наукові та шкільні бібліотеки. Публічні бібліотеки поділялись на стаціонарні (у містах і містечках) та рухомі, що мали кілька відділів для поширення книг по великих селах. Ці бібліотеки були, як правило, недостатньо укомплектовані літературою, працювали кілька днів на тиж-

Т а б л и ц я 9. Кількість студентів у вузах м. Львова*

Вуз	1920/21			1924/25			1937/38		
	студенти	у тому числі		студенти	у тому числі		студенти	у тому числі	
		українці	%		українці	%		українці	%
Університет	7518	224	2,9	5782	605	10,4	5064	801	15,8
Політехнічний інститут	2178	51	2,3	2160	176	8,1	2847	272	9,6
Академія медичної ветеринарії	215	7	3,2	267	36	13,5	460	54	11,7
Вища школа зовнішньої торгівлі	-	-	-	189	9	4,8	759	118	15,5

* Statystyka szkolna. Rozwoj szkół wyższych w Polsce (1870-1922/23). - Warszawa, 1923. - S. 5, 7; Rocznik statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925/26. - Warszawa, 1927. - S. 415-418; Statystyka szkolnictwa 1937/38. - S. 77,83.

день. Платними науковими бібліотеками користувались заможна верхівка міста й окремі науковці. В 1938 р. на території Західної України було близько 4 тис. бібліотек (з книжковим фондом 1,6 млн томів), які обслуговували лише близько 304 тис. читачів. Зокрема, у бібліотеках Львівського воєводства було записано 108,6 тис. читачів, Тернопільського - 80,5 тис., Станіславського - 60,3 тис., Волині - 54,9 тис. чоловік⁷. Буржуазія й поміщики побоювалися поширення серед робітників та селян книг, газет і журналів, виданих в СРСР. У 1934 р. міністерство внутрішніх справ Польщі разом з працями В.І.Леніна забороняло літературні твори радянських письменників; підручники й навчальні посібники та ін.⁸

Кіно було малодоступним для широких мас трудящих. Демонстраційні зали діяли в містах і лише в кількох селах. У 1938 р. у Волинському воєводстві було 34 кіноустановки, Львівському - 75, Станіславському й Тернопільському воєводствах - по 25⁹. Демонструвалась переважно кінопродукція американського, французького, німецького виробництва.

У 1923-1924 рр. в окремих громадських організаціях, заможних міщан з'явились перші лампові радіоприймачі. В січні 1930 р. у Львові почала діяти перша в регіоні радіостанція (радіо обслуговування - 100 км). У 1938 р. офіційні власті зареєстрували на Західній Україні понад 137 тис. приймачів (табл. 10).

Більшість газет і журналів, які друкувались в Західній Україні (табл. 11) й Північній Буковині, виходили в світ нерегуляр-

Т а б л и ц я 10. Радіомережа Західної України*

Воеводство	1937		1938	
	радіоприйма- чів, тис.	на 1000 жителів	радіоприйма- чів, тис.	на 1000 жителів
Волинське	15,8	7	21,4	10
Львівське	60,9	19	87,0	28
Станіславське	11,4	7	14,6	10
Тернопільське	10,1	6	14,5	9
Всього	98,2	9	137,3	14

* Maly Rocznik Statystyczny 1937. - Warszawa, 1937. - S. 330; Maly Rocznik Statystyczny 1939. - Warszawa, 1939. - S. 349.

Т а б л и ц я 11. Преса Західної України*

Воеводство	1924		1929	
	кількість газет і журналів	у тому чи- слі щоден- них газет	кількість газет і журналів	у тому чи- слі щоден- них газет
Волинське	15	-	33	-
Львівське	117	10	234	12
Станіславське	10	-	26	-
Тернопільське	2	-	8	-

* Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1924.-Warszawa, 1925. - S. 191-192; Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1930.- Warszawa, 1930. - S. 420-424.

но, малими тиражами. Видання кожного друкованого органу суворо регламентувалось урядовими цензорами. Тому прогресивні організації Західної України й Північної Буковини часто змушені були видавати й поширювати свої органи нелегально.

На Закарпатті виходило понад 80 газет і журналів. Переважна більшість їх була органами буржуазних партій, але й ті, що прикривалися лозунгом "безпартійності", насправді захищали інтереси правлячих кл. Буржуазні власті не шкодували грошей на реакційну пресу.

Виразником дум і прагнень трудящих були прогресивні газети ("Карпатська правда", "Мункаш уйшаг", "Голос життя", "Працююча молодь", "Карпатський пролетар" та ін.).

На карті будуть позначені міста, де діяли прогресивні наукові установи, зокрема Львів ("Наукове товариство ім. Т.Г.Шевченка"), Луцьк ("Волинське товариство приятелів науки"), Самбір (історико-етнографічне товариство "Бойківщина", створено 1927 р.), Мукачеве ("Етнографічне товариство Підкарпатської Русі")¹⁰. До речі, ці малочисельні наукові осередки вели дослідницьку роботу практично без державних асигнувань.

За допомогою етнографічного музею Наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка (НТШ) і за прикладом музею товариства "Бойківщина" у 30-х роках виникла мережа регіональних краєзнавчих музеїв. 1931 р. засновано музей "Яворівщина" у Яворові. Згодом виникли музеї у Стрию - "Верховина" (1932), Тереховлі - ім. князя Василька (1933), Дубно - регіональний музей землі Дубнівської (1934), Чорткові (1934), Сокалі (1937). У 1935 р. в Коломиї на кошти прогресивної громадськості міста відкрито музей народного гуцульського мистецтва. Крім названих міст, у 20-30-і роки діяли музеї, постійні виставки художніх та етнографічних колекцій у Станіславі ("Краєзнавчий музей Покуття"), Роздолі, Заліщиках, Бучачі, Золочеві, Бережанах, Тернополі ("Поділля"), Ровно, Острозі, Городку, Луцьку, Чернівцях, Мукачевому¹¹. У Львові наприкінці 30-х років було відкрито для перегляду 17 державних і приватних музеїв та колекцій: національний музей, історичний музей міста Львова, художнього промислу, природничий, етнографічний, НТШ, картинна галерея, збірка Ожеховича, пластична панорама, музеї Дідушицьких, Пінінського, Любомирських, Баворовського, Ставропігійського братства та ін.¹²

За офіційними даними на початку 1939 р. у Західній Україні діяло 47 музеїв, художніх та етнографічних колекцій, в тому числі у Волинському воеводстві - 5, Львівському - 33, Станіславському - 3, Тернопільському - 6¹³. Більшість музеїв були приватними або утримувалися на кошти громадськості. Вони працювали обмежену кількість днів на рік, через нестачу коштів і кваліфікованих кадрів не завжди вели наукову роботу. Наприклад, у Львівській картинній галереї працював один науковий працівник, який був одночасно директором і охоронцем музею¹⁴. Тому цілком природно, що галерея, як й інші музеї, була місцем збереження художніх цінностей, а не закладом, покликаним служити розвитку науки й культури.

На карті будуть показані також місця діяльності прогресивних культурно-освітніх товариств.

У формулярі карти зазначено, що постійні утиски та переслідування негативно позначалися й на розвитку театрального мистецтва. У Західній Україні це були роки наступу окупаційних властей на український театр. Тому не дивно, що в середині 30-х років 14 театральних колективів поневірилися, не маючи притулку. У Львові, крім трьох державних (Великий і Малий театри, "Розмаїтості"), діяли в різні роки кілька приватних колективів ("Веселка", "Заграва", "Руська бесіда", "Сцена" та ін.)¹⁵. Не знайшлося приміщення у такому великому місті й для українського професійного театру. В тяжких умовах працювали прогресивні напівпро-

фесіональні й приватні театри у Тернополі, Станіславі, Косові, Самборі, Луцьку, Чернівцях, Ужгороді, Хусті¹⁶.

Полум'яним пропагандистом ідей революційно-визвольного руху став самодіяльний драматичний колектив при Львівському кооперативі "Робітничий театр" (заснований у 1926 р.), який виступав з виставами за творами М.Горького, І.Франка, М.Коцюбинського, Я.Галана, М.Ірчана. Коли у 1928 р. в Москві було організовано Міжнародне об'єднання робітничих театрів, Львівський "Робітничий театр" став активним членом цього об'єднання¹⁷.

Необхідно зазначити, що в народному образотворчому мистецтві, незважаючи на шовіністичну політику окупантів, зберігалися демократичні традиції. Самобутні умільці, відображаючи думки й прагнення трудящих західноукраїнських земель створювали глибокі за змістом і досконалі за формою вироби із дерева, глини, шкіри, лози та ін. Мистецтво багатьох майстрів – різьбярів, гончарів, керамістів, ткачів, майстрів художнього оздоблення виробів із шкіри та художньої вишивки здобуло визнання й широку популярність не тільки у рідному краї, а й далеко за його межами.

Килимарство й ткацтво особливо було поширено у Шешорах, Рожневі, Косові, Яворові (Косівський повіт), Джуркові (Городенківський), Заваялі, Заболотіві (Снятинський), Вишкові, Ангелівці (Долинський), Коломиї, Гукалівцях, Баткові, Богданівцях (Зборівський), Ічикові, Бокові (Підгаєцький), Тернополі, Довжанці, Купчинцях, Великому Ходачкові (Тернопільський), Іванівці, Качанівці (Скалатський), Вільшаниці, Балучині, Глинянах (Золочівський), Заложцях, Лагодові (Перемишлянський), Буську, Батятичах (Кам'яно-Струмилівський), Іване-Дустому, Білчому (Борщівський), Барині, Бучачі, Баракові (Бучацький), Вигоді, Колодрібці (Заліщицький), Ясіні, Берегові (Закарпаття), Вижниці та ін. Здібними гончарами, майстрами художньої кераміки славились міста Львів, Соколь, Березани, Косів, Хуст, Чернівці та багато сіл. Різьба по дереву та інкрустація були популярними в усьому Карпатському регіоні. Відомими центрами художньої обробки шкір були Каб'є, Микуличин, Нижній Березів, Ворохта, Делятин (Надвірнянський повіт), Косів, Брутури, Пистинь, Яблунів (Косівський), Славське, Волосанка, Головецьке, Опорець (Сколівський), Стрий, Самбір, Путила, Вижниця. Шкіряний промисел розвивався на основі місцевої, частково привозної сировини. Вичиняли шкіри овець, рогатої худоби, рідше кіз, коней, хутрових звірів. Здобули визнання майстри художньої обробки металу в Львова, Косова, Жовкви¹⁶. Широко практикувався промисел лозо-, соломо-, і коренеплетіння на Закарпатті, Надзбруччі та Волині.

70

Наведені на карті факти дають підставу твердити, що незважаючи на переслідування окупантів, трудящі західноукраїнських земель зберігали рідну мову, звичаї, багате народне мистецтво.

Возз'єднання західноукраїнських земель з Українською РСР у 1939–1945 рр. відкрило їм шлях до творчої праці, освіти, науки й культури.

- 1 Сливка Ю.Ю. Боротьба трудящих Східної Галичини проти іноземного поневолення. – К., 1973. – С. 61–122; Його ж. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920–1939). – К., 1985. – С. 61–69, 121–133.
- 2 Назустріч мрії. – Ужгород, 1978. – С. 93.
- 3 Курило В.М. У боротьбі за визволення: Революційно-визвольний рух на Буковині у 1922–1940 роках. – Львів, 1977. – С. 48.
- 4 Баїк Л.Т. За освіту для трудящих. – Львів, 1983. – С. 47–48.
- 5 Торжество історичної справедливості. – Львів, 1968. – С. 432; Szkoły Rzeczypospolitej Polskiej w roku szkolnym 1930/31. Warszawa, 1933. – S. 656–658.
- 6 Баїк Л.Т. Вказ. праця. – С. 58.
- 7 Maly Rocznik Statystyczny 1939. – Warszawa, 1939. – S. 342.
- 8 Литвин М.Р., Тимошенко В.І. З історії молодіжного революційного руху на Прикарпатті в 20–30-і роки // Рад. школа. – 1979. – № 10. – С. 87.
- 9 Maly Rocznik Statystyczny 1939. – S. 347–348.
- 10 Литвин М.Р., Тимошенко В.І. Боротьба трудящих Західної України за демократичну культуру (1917–1939) // Народна творчість та етнографія. – 1984. – № 5. – С. 24–25.
- 11 ЛОДА. – Ф. 1, оп. 3, спр. 887. – Арк. 11–12; Оп. 25, спр. 1558. – Арк. 29; ТОДА – Ф. 231, оп. 1, спр. 2013. – Арк. 1–9; Оп. 6, спр. 1903. – Арк. 1–6; Ф. 294, оп. 1, спр. 127. – Арк. 13; РЕУ. – К., 1969. – Т. 1. – С. 349; К., 1970. – Т. 2. – С. 173; К., 1972. – Т. 4. – С. 477; Przewodnik powojewodztwa Tarnopolskiem z mapą. – Tarnopol, 1928. – S. 15.
- 12 ЛОДА. – Ф. 1, оп. 25, спр. 1628. – Арк. 7; Ф. 3, оп. 61, спр. 149. – Арк. 1–11; Оп. 52, спр. 206. – Арк. 1; Muzea gminy miasta Lwowa 1929. – Lwow, 1929. – S. 8–20.
- 13 Maly Rocznik Statystyczny 1939. – S. 343.
- 14 Львівська картинна галерея. – К., 1982. – С. 6.
- 15 ЛОДА. Ф. 1, оп. 53, спр. 1518. – Арк. 1088; Оп. 54, спр. 1772. – Арк. 1–2; Ф. 139, оп. 9, спр. 52. – Арк. 50–81; Ф. 271, оп. 1, спр. 805. – Арк. 18.
- 16 Там же. – Ф. 1, оп. 58, спр. 1238. – Арк. 1; Оп. 54, спр. 3336. – Арк. 1; Оп. 58, спр. 1518. – Арк. 1–2; Кривецька Л. Повість про мос життя. – К., 1965. – С. 121; Крушельницький М. Спогади, статті. – К., 1969. – С. 126–171; Назустріч мрії: Нариси історії Прикарпаття. – Ужгород, 1978. – С. 104; Торжество історичної справедливості. – С. 536–537.
- 17 Єдність збережена і примножена. – Ужгород, 1982. – С. 105.
- 18 ЛОДА. – Ф. 35, оп. 5, спр. 269. – Арк. 1724; Торжество історичної справедливості. – С. 542.

Надійшла 1.10.1986 р.

71